

ILIRII ȘI PARTEA LOR ÎN FORMAREA NEAMULUI ROMÂNESC

Printre popoarele antice care au avut un rol decisiv la formarea naționalității noastre, suntem datori să socotim alături de Traci și de Romani, pe *Iliri*.

Ilirii locuiau toate țările ce se întind între Dacia și Italia și anume : Jugoslavia actuală, Albania, Ungaria și o însemnată parte din Austria. Deasemeni, neamurile ilirice au trecut Marea Adriatică și granițele Italiei, stabilindu-se în masse compacte în regiunile dela răsărit de Apenini, precum în Istria, în Veneto și Apulia.

Trăind pe o arie atât de răspândită și de un caracter geografic foarte variat, Ilirii se împărțeau în nenumărate populații autonome, care n'au putut ajunge niciodată la realizarea unor unități politice importante. În munții Bosniei trăiau Autariații, Desitiații, Mezeii ; în Croația, Iapozii ; pe coastele Adriaticei, Dalmatii, Liburnii și Ardicii în Albania, Scirtonii, Piruștii, Taulanții, Dasareții ; în Serbia, Peonii și Dardanii ; în Slavonia, Breucii ; în Ungaria, Pannonii ; în Austria, Noricii ; în Italia, Veneții, Messapii și Iapigii.

Știrile păstrate despre Iliri, sunt ca pentru mai toate popoarele semibarbare din antichitate, destul de sporadice. Cu privire la limba ilirică nu cunoaștem decât prea puține cuvinte transmise de autorii greci și romani, câteva înscrispții și mai multe nume proprii de persoane și de locuri. Din studiul acestor elemente s'a putut stabili că Ilirii erau un popor Indo-european, de aproape înrudit cu Italicii, cu Celții, cu Germanii

și cu Grecii și destul de mult influențat de Traci. Originea lor e de căutat în Nord, undeva între Germania și Polonia de azi. Deacolo au trecut Carpații în mileniul al II-lea înainte de Christos și s'au întins înspre miazăzi, fixându-se în țările dintre Dunăre și Adriatică, în care îi cunosc cele mai vechi izvoare istorice.

Ținuturile ce compun Iugoslavia și Albania de azi au constituit cu deosebire mediul geografic, de care Ilirii s'au legat în chip trainic.

Intocmai ca și firea acestor țări muntoase, cu stânci carstice, cu o natură aspră, dârză, cu văi izolate și capricioase, a devenit cu timpul și firea Ilirilor. Erau oameni înalți, vânjoși, cu ochi ageri, cu față suptă, o rasă viguroasă, cu un puternic spirit de independență. Nu erau războinici cuceritori, rareori făceau incursiuni asupra popoarelor vecine, dar totdeauna umblau înarmați, gata oricând să-și susțină dreptatea cu sabia și la nevoe își apărau stâncile sterpe ale țării lor și văile lor, cu o uimitoare îndărătnicie. Puterea lor de muncă și de rezistență era legendară. Ilirii se ocupau cu păstoria și rareori, acolo unde natura țării o îngăduia, și cu agricultura. Cei care locuiau pe coastele Adriaticei s'au dedat de vreme la piraterie împotriva corăbiilor străine. Corăbierii liburni erau vestiți în toată Adriatică pentru rapacitatea lor. Sărăcia severă a coastei ilirice îi silea la jaful navelor străine. De altfel pirateria era în antichitate o îndeletnicire foarte răspândită și practică chiar de popoare mult mai civilizate. Ceilalți Iliri, de pe continent, mai mulțumiți cu ale traiului, erau ospitalieri, oameni așezați, organizați patriarhal, evlavioși față de zei și de tradiții. Respectau mult pe ghicitori și pe vrăjitori. Erau în general foarte cumpătați. Longevitatea lor era proverbială. Bardyllis, de pildă, un rege ilir, adversar al regelui Filip al II-lea al Macedoniei, tatăl lui Alexandru Macedon, lupta în fruntea oastei sale la vârsta de 90 de ani.

Cu toate însușirile atât de deosebite ale rasei lor, Ilirii, ca popor independent, n'au ajuns să joace un rol deosebit în istorie. În afară de faptul important al expansiunii lor dela început când s'au așezat în mijlocul Europei și au ajuns până în Italia și în Grecia, ei n'au cunoscut, ca Dacii de pildă, alcătuiri mari politice, cu acțiuni strălucite. Toată istoria lor dă impresie covârșitoare de pasivitate și de patriarhalism. Singurele lor acțiuni

cunoscute sunt luptele mărunte dintre ei, rarele incursiuni trecătoare asupra vecinilor, pirateriile celor de pe coasta mării și mai ales obstinatele rezistențe opuse diferiților invadatori.

Țara lor era greu de cucerit, una din cele mai inexpugnabile din toată antichitatea. Regiune de stânci sălbatice și sărace, cu drumuri extrem de anevoioase, cu piedici de neînving la fiecare pas, Iliria era o imensă fortificație inzestrată de natură cu cele mai complicate mijloace de apărare. Dacă ținem seama și de însușirile războinice ale populației, care la nevoie se închidea în cetăți impunătoare de piatră, spânzurate pe munți priporoși, ne putem da seama de ce Ilirii au putut ține piept timp de multe veacuri, până la Romani, împotriva tuturor încercărilor de năvăliri străine.

De asemenea natura țării Ilirilor explică și aspectele civilizației lor. Să nu fie de mirare întrebuițarea acestui cuvânt în legătură cu un popor patriarhal. Civilizația nu trebuie înțeleasă numai în sensul superlativ curent. Ea este o stare de progres, de niveluri foarte variate, care trebuie să existe chiar în societățile umane cele mai primitive. Cu atât mai mult putem vorbi de o oarecare civilizație când e vorba de Iliri, cari aveau o industrie a metalelor, cu tradiții încă din epoca de bronz și cari erau vecini cu popoare de înaltă dezvoltare spirituală ca Grecii și Italicii. Civilizația Ilirilor era firește de un nivel mult mai scăzut, de un caracter hotărât rustic. Principalele sale caracteristici erau pe de o parte *conservatismul*, o îndărătnică persistență în formele odată deprinse, o rezistență dârză față de nouătățile străine, iar pe de altă parte *eclectismul*, adică o variată selecție a aceloră dintre aceste elemente exterioare care izbuteau în cele din urmă a pătrunde din diferite părți. Forța de pătrundere a influențelor străine se datorea marilor drumuri de circulație internațională ce înconjurau Iliria, iar forța de rezistență a tradițiilor ilirice se sprijinea pe caracterul izolat și inaccesibil al țării și pe caracterul conservativ al populației.

Influențele cele mai de seamă care s'au impus în complexul de elemente al civilizației ilirice, au venit din două direcții deosebite și anume: cele *hallstattiene*, din Apus, din Italia sau din Alpii Austriei, unde în regiunea Helstatt înfloria o înaintată industrie a fierului, și cele *grecești* din Miazăzi, venite pe mare. Comerțul grecesc în Marea Adriatică, deși foarte activ,

nu s'a putut desvolta atâta încât să se poată stabili chiar colonii elene pe coastele Dalmației, din pricina primejdiei continue pe care o reprezentau pirații iliri. Colonii efemere în insulele dalmatice au fost stabilite abia în vremea elenistică, sub protecția Siracusei. Totuși, cu toate riscurile, comerțul grec a putut să aibă un rol important în răspândirea influențelor grecești în Iliria.

Ilirii din Italia s'au diferențiat repede de cei de dincoace de Adriatică. După ce au ajuns la un grad mare de dezvoltare, creindu-și o civilizație originală și bogată, au sfârșit prin a fi cucerii de Romani. Pe continent, influențele care au răpit iliris-mului cele mai multe regiuni, au fost cele *celtice*. Celtii, pătrunzând în Europa centrală și aducând elementele civilizației lor speciale, numită Latène după o localitate din Elveția, au deznaționalizat pe Ilirii din Austria și pe o mare parte dintre cei din Pannonia, ajungând cu incursiunile lor până în țara noastră și până în Orient. Numai de Ilirii din munții carstici nu s'au putut atinge. Aceștia s'au păstrat imuni, independenți, credincioși tradițiilor lor, până când au fost supuși de Romani.

Romanii sunt singurii cuceritori cari au reușit să pătrundă profund și definitiv în inima Iliriei. Cu biruința lor se termină existența neamurilor ilirice.

Cucerirea acestei țări stâncoase a fost una din cele mai grele acțiuni din istoria Romei. A durat peste două secole. A început în vremea răgazului dintre două războaie punico, când Romanii, nevoiți să asigure libertatea Adriaticei pentru comerțul grecesc, au bătut și spus pe pirații iliri, conduși de regina Teuta. Această acțiune politică a Romanilor poate fi considerată ca primul eveniment din istoria formării naționalității noastre. Pentru că odată fixați pe malul de răsărit al Adriaticei, Romanii nu și-au mai putut opri trecerea și înaintarea spre Orient decât trei veacuri mai târziu, odată cu supunerea Daciei de către Traian. Puțin apoi, o răscoală a piraților iliri, sub regele Gentios, fu prilejul acestei ofensive cuceritoare, înceată, grea, complicată, dar durabilă. Iliria de sud deveni provincie romană ca și Macedonia. Veneția trecu de bună voie de partea Romei. Histria sucombă după o epică rezistență. Veni apoi rândul Dalmației. Adriatică întreagă ajunsese astfel un lac roman. Doar Iliria muntoasă cu Croația și Bosnia, rezistă mai multă vreme. Dar

Octavian, viitorul împărat, hotărînd să termine cu acest incomod cuib de libertate din vecinătatea Italiei, porni dincolo de Adriatică în fruntea unei expediții puternice. După lupte grele, în care Octavian însuși a fost rănit, Iliria a fost în cele din urmă în întregime supusă și transformată în provincie. Abia acum au înțeles Ilirii că numai unirea le-ar mai fi putut fi de folos. Dar era prea târziu. O răscoală a tuturor Ilirilor sub conducerea unui viteaz numit Baton, ultima veleitate de independență a acestui neam, fu sângeros și definitiv reprimată.

Dominația romană se întinse de la Adriatică până la Dunăre. Curând, în centrul Europei și în Peninsula Balcanică nu mai existau decât provincii romane, cele mai vechi din aceste provincii și cele în care Romanii s'au stabilit mai intens erau fostele țări ilirice. Aceste țări, intrând sub dominația activă a unui popor de înaltă civilizație ca Romanii, s'au transformat repede. Din regiuni aproape sălbatece, cu păduri nepătrunse, cu munți prăpăstioși, au devenit ospitaliere, cu drumuri solide și sigure, cu orașe înfloritoare. Dintr'o populație simibarbă, gălcevitoare, desorganizată, Ilirii au devenit un factor de ordine și de progres, devotați civilizației romane cu aceeași îndărătnicie cu care își apăraseră altădată propria lor libertate. Dar civilizându-se, Ilirii s'au schimbat după câteva generații, devenind tot atât de buni Romani ca și cei din Italia. Limba ilirică a fost uitată. Numele romane au început să fie tot mai obișnuite. Divinitățile rurale italice și-au găsit la ei o nouă patrie. Cu timpul s'a format un focar intens de romanism, cu particularități locale ilirice, care s'a răspândit asupra tuturor regiunilor danubiene, ducând la crearea de fapt a unei imense unități provinciale romane, numită *Illyricum*. Această unitate cuprindea, pe lângă provinciile foste ilirice ale Dalmației, Noricului și Pannonilor, provinciile traco-getice ale celor două Moesii, iar mai târziu și Dacia. Desnaționalizarea tuturor acestor provincii s'a făcut prin acțiunea puternică și durabilă a romanismul foștilor Iliri.

Și acum încep să licărească începuturile naționalității noastre. Particularitățile locale ale romanismului iliro-danubian au ajuns cu timpul la formarea, în aceste ținuturi, a unui dialect special, care se vorbea deopotrivă în Dacia, în Balcani, în Alpii Austriaci, ca și pe litoralul Adriaticei. Când la începutul erei creștine, imperiul a început să decadă sub amenințările barbare

și provinciile să-și capete tot mai mult o existență autonomă, Romanii din Illyricum au devenit tot mai mult o nație romanică deosebită. Ei sunt primii Români care apar în istorie, născuți deodată pe o mare întindere, dela Adriatica la Carpați.

Vitregia destinului a dus la o mare scădere a suprafeții de răspândire a nației române de odinioară. Invaziile barbare ale evului mediu au sfârșit prin a distruge imperiul roman și a desnaționaliza pe Românii din Iliria și din Balcani. Nu le-am putut rezista cu deplină izbândă decât noi, Românii din Dacia, singurii cari am înfruntat necazurile a două milenii, ajungând azi la o energică afirmare politică și culturală. Din Românii de la sud de Dunăre n'au mai rămas decât cele câteva mii de *Rumeri* din Istria și cele câteva sute de mii de *Aromâni* din Macedonia și din Albania.

Pe Ilirii de altădată trebuie să-i căutăm în acești răzleți *Români* scăpați de slavizare, apoi în massa variată a *Iugoslavilor*, care în cea mai mare parte sunt foști *Iliro-Romani* slavizați, și în sfârșit în poporul Albanezilor, *Iliri* amestecați cu elemente trace, cari, izolați într'un colț muntos, al Iliriei, n'au putut fi romanizați pe deplin și au scăpat și de slavizare.

Biologic, noi Românii din Dacia, frați buni întru romanism cu *Rumerii* și cu *Aromânii*, suntem în primul rând *Daci*. Rasa noastră e, firește, covârșitor tragică. Totuși Ilirii ne sunt buni strămoși, tot atât de buni ca și *Dacii*, fiindcă dela ei ne vine principalul nostru caracter etnic: *romanismul*. Latinitatea noastră *nu e direct italică*, precum se crede greșit în genere, ci ne-am însușit-o numai după ce a fost filtrată prin ființa etnică a Ilirilor. Spre deosebire de toate graiurile romanice, limba noastră are particularități ce nu-și pot găsi explicarea decât în Iliria. De asemeni nenumărate elemente din folclorul nostru își regăsesc afinități numai în provinciile iliro-romane de altădată.

A deduce de aici, precum fac, în mod pripit, unii cercetători și cu rea credință unii propagandiști politici de peste hotare, că nația română s'a născut *numai* în Sudul Dunării și că de acolo a venit în teritoriul de azi al României *abia în vremuri recente*, este una din cele mai grave erori de istorie.

Cheia originilor noastre e mai simplă: ea constă în asimilarea și răspândirea romanismului în Balcani și în Dacia de către Ilirii romanizați, de către Ilirii aceia, cari în veacul al

IV-lea creștin constituiau elementul cel mai credincios Romei din tot imperiul. Se știe că într'o vreme decisivă pentru soarta civilizației romane, când Roma și Italia începuseră să devie numai amintiri, în epoca lui Dioclețian și a succesorilor săi, ochii lumii erau ațintiți spre meleagurile Iliriei. Atunci rasa ilirică și-a pus în serviciul ideii romane, toate însușirile sale excepționale de energie și de conservatism. Nu e de mirare că ultima strălucire a romanismului imperial s'a menținut în Iliria. Și că prin romanitatea particulară creată și susținută prin Iliri s'a dat destinului dovada cea uimitoare a vitalității spiritului roman. Această dovadă e persistența nației românești în Orientul Europei.

RADU VULPE
